

ANDORKA RUDOLF EMLÉKKONFERENCIA

2006 október 9-10

**Budapest Corvinus Egyetem, 1093 Budapest, Fővám
tér 8, III előadó**

Társadalmi struktúra és etnikum Erdélyben

Dr Neményi Ágnes

Babes-Bolyai Tudományegyetem , Kolozsvár

BEVEZETÉS

Jelen kutatás a Romániában lezártak korántsem tekinthető rendszerváltás, vagy Claus Offe német politológus kifejezésével „hármasszisztémaváltás” – azaz politikai, társadalmi és gazdasági – folyamatainak és pillanatnyi állapotának feltérképezését tűzte ki célul. Figyelmünk elsősorban az elmúlt másfél évtized térségi vetülettel is rendelkező etnikai változásaira, vagy inkább fordítva, térszerkezeti vonatkozásokat is felmutató etnikai átalakulásaira terelődött.

Romániában a még mindig eléggé erősen jelentkező magyar–román ellentét, etnikumközi konfliktus vagy szigorúan politikatudományi értelemben vett etnikai törésvonal s az ezzel járó politikai versengés, továbbá Magyarország komparatív magas életszínvonala fenntartotta a magyar kisebbség ama térségi mobilitását, amely a Magyar Köztársaság felé irányuló migrációt jelentette. Ez a migráció több szinten és formában érhető tetten, a tanulással és a vendégmunkával kezdve egészen a kivándorlásig.

A romániai magyar kisebbséget emellett még elsősorban az urbanizáció okozta természetes asszimiláció is fenyegeti, amely főleg a nagyvárosokban és vonzáskörzetükben érezhető. Éppen ezért (volt) időszerű elemezni, hogy milyen méreteket öltenek az olyan folyamatok, mint a vegyes házasságok; az utódok nem anyanyelven, hanem román nyelven történő iskoláztatása; a kétnyelvűség; a nyelv- és identitásváltás; valamint a nyelv- és identitáscsere; s esetleg a kettős identitás.

Ebben a kontextusban igen fontos volt a mintegy három esztendeje lezárult népszámlálás etnikai, anyanyelvi adatainak minél előbbi megismerése, valamint ki- és átértékelése, hiszen amint erre egyes jelek (pl. a kétnyelvű helységnévtáblákra vonatkozó rendelkezések) már utalnak, ezek az adatok a román kisebbségi (és nemzet-) politika eszközévé vál(hat)nak. (Ezt természetesen követheti az 1992–2002 között végbement etnikai szerkezeti változások település szintű, humánföldrajzi kiértékelése.)

Erdély tekintetében igen fontosnak tartottuk a teljes országrész, s ugyanakkor a kiválasztott kistérségek – Alsó-Marosmente (Magyarpécska és vonzáskörzete), Gyimesek, Kalotaszeg, valamint Székelykeresztúr és vonzáskörzete – földrajzi (itt a humánföldrajz etnikai és politikai vetületeire gondolunk), szociálgeográfiai és nemzetiségyszociológiai jellegű kutatását földrajzi, demográfiai, szociológiai, politikatudományi és történettudományi kritériumok alapján. A kistérségek kijelölése azt a nem egy kutatás által már visszaigazolt konvencionális bölcsességet tartotta szem előtt, miszerint a szórvány jellegű (Alsó-Marosmente) és a tömbmagyar kistérségek (Székelykeresztúr, Gyimesek) társadalmi, népességi, gazdasági és politikai

szempontból egyaránt jelentős eltéréseket mutatnak, míg ezek között átmenetet képez az ún. frontmagyarság – vagyis a hagyományos értelemben vett számbeli kisebbség (például Kalotaszeg). Fontosnak véltük és véljük továbbá a gazdasági, társadalmi és politikai szerkezetváltás térségbeli sajátosságainak feltárását és elemzését is.

Az is kérdés, hogy milyen hatása van és lesz ezentúl (is) az ún. státustörvénynek, illetve, hogy alkalmazásának első két évében egyelőre milyen hatásai mérhetők, figyelhetők meg lakossági szinten. A kedvezménytörvénytől mint a magyar nemzetpolitika lényeges eszközétől az eddig felsorolt negatív folyamatok megállítását, esetleg visszafordítását vártuk és várjuk.

A státustörvény identitásépítő, kisebbségi nemzeterosztó hatásának tételezésén túlmenően a társadalmi és politikai élet tekintetében munkahipotézisünk az volt, hogy a négy kistérség gazdasági, társadalmi és politikai identitásában fontos szerepet játszanak a regionális sajátosságok. Szempont volt továbbá az, hogy a kisebbség politikai pártjára és az ország politikai rendszerére vonatkozó intézményi változókon kívül a magyar kisebbség politikai sikerességét a közképviselő terén jelentősen befolyásolják a település-földrajzi, demográfiai jellemzők (mint például az etnikai kisebbség koncentráltága egy adott területen).

A kutatás a módszerek pluralizmusára alapozott, ugyanis magában foglalja mind a szociológia, mind a politológia kutatási módszertanának mennyiségi és minőségi elemeit, azaz a négy kijelölt térség településeinek statisztikai adatok elemzésén kívül kérdőíves és beszélgetéses felmérést egyaránt alkalmaz. Cél: az etnikai és politikai identitás individuális (vegyes házasság, nyelvhasználat, iskolaválasztás, vallásosság stb.), valamint csoportszintű mutatóinak (a helyi magyar civil társadalom és a politikai-közigazgatási intézményrendszer „erejének”, szervezettségének, illetve mobilizációs potenciáljának) mérése. Gazdasági és társadalmi téren az etnikai szerkezetnek a társadalmi és intézményi háló(zatok) kialakulásában megnyilvánuló hatását szeretnénk tanulmányozni, politikai téren pedig az előbbi független változónak és az intézményrendszernek a politikai aktivitásra és a képviselőre gyakorolt együttes hatásának a vizsgálatát célozzuk meg.

A fontos kontrollváltozók (kedvezménytörvény és törvényhozói, valamint kormányzati szereplés) az erdélyi magyarság esetében növelik az eredmények összehasonlíthatóságát a más magyar kisebbségek (pl. a Felvidék) esetében szerzett tapasztalatokkal, tudományos megfigyelésekkel. Így a kutatások etnikai folyamatokra, szerkezetre vonatkozó eredményeit könnyebb lesz összevetni és összefoglalni a regionális képviselő, az érdekérvényesítés, a sajtóban gyakorta „etnikai alapúnak” nevezett sajátos státusú területi autonómia megvalósíthatósága, valamint a közigazgatási térfelosztás tekintetében.

A mennyiségi (elsődleges statisztikai adatok begyűjtése) és minőségi (interjú, megfigyelés) módszerekkel megvalósítandó kutatás elindításában igen fontos szakasz volt a munkaeszközök előkészítése, hiszen a demográfiai, gazdasági-társadalmi szerkezetekben 1989 után történt folyamatos átalakulások vizsgálatát a kutatócsoport tagjai a négy kistérségben párhuzamosan végezték. Így tehát a begyűjtendő statisztikai adatok listájának, a kérdőívnek a kidolgozása, illetve az interjúvezetőnek a megválasztása a vizsgált problémakör függvényében történt, folyamatos egyeztetés révén, az átfedések elkerülése, illetve a témakörök kellő lefedése végett.

A tanulmány újszerűségét interdiszciplináris jellege adja, hiszen a témákat szociológusok, politológusok valamint néprajzos is körüljárta, és nem elhanyagolható a Babeş–Bolyai Tudományegyetem szociológus és politológus hallgatóinak a részvétele az adatgyűjtés és feldolgozás munkafolyamataiban.

Segítségünkre voltak a következő személyek és intézmények, melyeknek ez úton mondunk köszönetet: Pécskáról Nagy István, valamint Bognár Levente, Székelykeresztúr polgármesteri hivatalának munkaközössége. Az adatgyűjtésben részt vettek a következő diákok: Egyed Emese, Gábos Edit, Gálfi Julianna, Kónya Hanna, Péter Angéla, Pitó Klára, Szász Jolán, Székely Király Ildikó, Tasnádi Enikő és Vincze Alíz. A függelék képanyagának szerkesztésében részt vett Székely Gergő István.

A pályázat az EME intézményi keretében folyt le, a szerzők részeredményeik jelentős részét a szakosztályi évi konferenciákon is bemutatták.

Az erdélyi magyarság gazdasági-társadalmi és demográfiai jellemzői a 2002. évi népszámlálás tükrében

Az itt következő elemzést a 2002-es népszámlálás adatainak a megjelenése tette lehetővé, az eddig közzétett három kötet mellett a negyedik, amely Románia lakosságának etnikai összetétele alapján elemzi az ország demográfiai-társadalmi változásait.

Az ország lakosságát igen jelentős öregedési folyamat jellemzi, ami az aktivitási arányban fejeződik ki. Országos szinten az aktív lakosság az összlakosság 57%-át képviseli, de 8-10% a munkanélküli, 5-7% pedig az aktív korú, de nem foglalkoztatott. Így a foglalkoztatottság aránya a következőképpen alakul:

A román lakosságban a foglalkoztatottak részaránya 40,82%. A magyar lakosságban a foglalkoztatottak részaránya 33,66%, ami azt jelenti, hogy az inaktívok részaránya a magyar lakosságban négy százalékkal

magasabb, mint a román lakosságban, és majdnem hétszázalékos különbség állapítható meg a foglalkoztatottaknál is.

Ha nemenként vizsgáljuk az aktivitást, az összes férfinál ez 41,20%, a román férfiaknál 41,91%, a magyar férfiaknál 39,09%. A romániai nők aktivitási aránya 31,10%, a román nőknél ez 31,91%, a magyar nőknél 28,63%. Vagyis a magyar lakosság esetében megállapítható az alacsonyabb aktivitási arány, ami főként a korösszetétellel magyarázható.

Ami a település típusát illeti, a foglalkoztatási arány városon 37,42%, a román városiaknál 38,12%, a magyar városiaknál 36,17%. A városi férfiak aktivitása eléri a 40,65%-ot, a román városi férfiaké a 41,27%-ot, a magyar városi férfiaké a 39,82%-ot. A városi nők átlagos aktivitási aránya 34,44%, a román városi nőké 35,21%, a magyar városi nőké 32,96%.

A falusi népesség foglalkoztatása átlagosan 34,46%, a román lakosságé ennél magasabb, 35,28%, míg a magyar lakosságé 30,84%. Nemek szerint a falusi férfiak foglalkoztatása magasabb a városiakénál, 41,80%, a román férfiaknál 42,62%, a magyar férfiaknál 38,32%. A falusi nők átlagos foglalkoztatása 27,26%, a román falusi nőké 28,08%, a magyar falusi nőké 23,53%.

(Forrás: Recensământul populației și al locuințelor, 18 martie 2002, vol. IV., Populație, structura etnică și confesională, I.N.S. 2003, București, 672-678.

A foglalkoztatott népesség jellemzői

A foglalkoztatottság és etnikai lebontású táblázat egyik fontos információja arra vonatkozik, hogy a magyar lakosságnak a mezőgazdaságban való részvétele 10 százalékkal alacsonyabb a román lakosságénál. Egy másik jelentős különbség pedig az, hogy a feldolgozó iparban a magyar lakosság részvétele 11,34%-kal magasabb, mint a román lakosságé. Ehhez kapcsolódik még egyéb ágazatonkénti nagyobb magyar részvétel, ilyen az építőiparban, kereskedelemben. Alacsonyabb viszont a magyarok jelenléte a közszállításban, a posta és a távközlés ágazatában, a bank és pénzügy területén, az ingatlankereskedelemben és a közigazgatásban.

1. táblázat: Románia foglalkoztatott lakossága gazdasági tevékenység és etnikum szerint:

Ágazat	Összfoglalkoztatott	Román	Magyar
Összes foglalkoztatott	7 811 733 100%	713723 100%	481992 100%
Mezőgazdaság	27,60	27,91	17,74
Erdőgazdaság	0,64	0,63	0,70
Halászat	0,07	0,06	0,03
Bányászat	1,83	1,86	1,79
Feldolgozó ipar	22,79	22,23	33,57
Energetika	2,37	2,42	2,10
Építőipar	5,66	5,63	6,31
Kereskedelem, Autójavítás	10,25	10,08	12,28
Szálloda, vendéglátás	1,55	1,54	1,87
Szállítás, raktározás	4,07	4,16	3,09
Posta, távközlés	1,22	1,25	1,09
Bank, pénzügy	1,03	1,06	0,79
Ingatlankereskedelem	2,68	2,76	1,82
Közigazgatás	6,06	6,29	3,36
Tanügy	5,05	5,06	5,70
Egészségügy	4,41	4,44	4,62
Más	2,72	2,62	3,14

Forrás: Recensământul populației și locuințelor, 2002, vol. IV., 696.

Most vizsgáljuk meg a foglalkoztatottak nemek és etnikumok közötti eltéréseit.

2. táblázat: Románia férfi foglalkoztatott lakossága gazdasági tevékenység és etnikum szerint:

Ágazat	Férfi összfoglalkoztatott	Román	Magyar
Összes férfi foglalkoztatott	4 355 309 100%	3961774 100%	269 016 100%
Mezőgazdaság	28,74	28,91	21,31
Erdőgazdaság	1,01	0,99	1,08
Halászat	0,11	0,10	0,04
Bányászat	2,80	2,84	2,84
Feldolgozó ipar	21,28	20,77	31,20
Energetika	3,30	3,38	3,05
Építőipar	8,91	8,92	10,34
Kereskedelem, autójavítás	8,55	8,32	10,17
Szálloda, vendéglátás	0,96	0,95	1,02
Szállítás, raktározás	5,87	6,01	4,66
Posta, távközlés	1,08	1,11	0,93
Bank, pénzügy	0,54	0,56	0,38
Ingatlankereskedelem	2,90	3,01	1,90
Közigazgatás	7,32	7,66	3,68
Tanügy	2,52	2,54	2,67
Egészségügy	1,67	1,65	1,95
Más	2,44	2,28	2,78

Forrás Recensământul populației și locuințelor, 2002, vol. IV., 698.

A férfi foglalkoztatott lakosság keretében a mezőgazdaságban dolgozók körében a magyar és román lakosság közötti különbség 7%, ami az átlagnál kisebb. A feldolgozó iparban viszont az etnikumok közötti 10 százalékos különbség megmarad a magyar férfiak javára. Ugyancsak megállapítható a magyar férfiak nagyobb részvétele az építőiparban és a kereskedelemben. A közigazgatásban ellenben a magyar férfiak 4 százalékkal vannak kevesebben, mint a románok. A bányászatban, az energetikában, az építészetben a férfiak túlsúlya természetes, ugyanígy, a kereskedelemben, a tanügyben és egészségügyben a nők túlsúlya elvárható. Érdekes változás viszont a feldolgozó iparban a nők enyhén magasabb részvétele a férfiakéhoz képest, ami még hangsúlyosabb a magyar nők esetében.

Most lássuk a női foglalkoztatottak megoszlását:

3. táblázat: Románia női foglalkoztatott lakossága gazdasági ágazat és etnikum szerint:

Ágazat	Női összfoglalkoztatott	Román	Magyar
Összes női foglalkoztatott	3 456 424 100%	3 175 457 100%	212 976 100%
Mezőgazdaság	26,15	26,66	13,23
Erdészet	0,18	0,17	0,21
Halászat	0,02	0,02	0,01
Bányászat	0,61	0,63	0,46
Feldolgozó ipar	24,68	24,06	36,56
Energetika	1,20	1,23	0,89
Építőipar	1,49	1,51	1,23
Kereskedelem	12,40	12,27	14,94
Szálloda, vendéglátás	2,30	2,28	2,96
Szállítás, raktározás	1,79	1,82	1,11
Posta, távközlés	1,40	1,42	1,30
Bank, pénzügy	1,63	1,67	1,32
Ingatlankereskedelem	2,40	2,46	1,73
Közigazgatás	4,48	4,58	2,94
Tanügy	8,25	8,20	9,54
Egészségügy	7,87	7,91	7,99
Más	3,25	3,11	3,58

Forrás: Recensământul populației și locuințelor 2002, vol. IV., 700

A magyar nők részaránya a mezőgazdaságban 13 százalékkal kisebb, mint a román nőké. A feldolgozó iparban viszont 12,5 százalékkal magasabb, mint a román nőké, a közigazgatásban 1,5 százalékkal kisebb.

A továbbiakban településtípusonként hasonlítjuk össze az etnikumokat és nemeket. Ami a gazdaság ágazatait illeti, az egyik jelentős különbség a falu javára a mezőgazdaság mint fő foglalkozás, míg a városi foglalkoztatottak leginkább a feldolgozó iparban, a kereskedelemben, a vendéglátó szolgáltatásban, szállításban, bank- és pénzügyi szolgáltatásban, közigazgatásban, tanügyben és egészségügyben tudnak munkához jutni.

4. táblázat: A városi foglalkoztatott népesség gazdasági ágazatok és etnikumok szerinti megoszlása:

Ágazat	Összfoglalkoztatott városi lakosság	Román	Magyar
Összes városi foglalkoztatott	4 280 012 100%	3 927 232 100%	373 908 100%
Mezőgazdaság	3,23	3,18	2,81
Erdőgazdaság	0,34	0,34	0,41
Halászat	0,04	0,04	0,02
Bányászat	1,70	1,72	1,54
Feldolgozó ipar	30,34	29,89	38,82
Energetika	3,28	3,34	2,72
Építőipar	6,51	6,51	6,39
Kereskedelem	14,50	14,27	15,70
Szálloda, vendéglátás	2,25	2,25	2,40
Szállítás, raktározás	5,40	5,53	3,62
Posta, távközlés	1,65	1,69	1,30
Bank, pénzügy	1,70	1,75	1,17
Ingatlan- kereskedelem	4,28	4,39	2,80
Közigazgatás	8,15	8,45	3,48
Tanügy	6,66	6,68	6,78
Egészségügy	6,30	6,34	5,99
Más	3,67	3,54	4,46

Forrás: Recensământul populației și locuințelor, 2002, vol. IV., 702.

A városi lakosság 30,34 százalékát a feldolgozó ipar foglalkoztatja, ezen ágazatban a magyar lakosság aránya mintegy 9 százalékkal magasabb. Az etnikumok szerinti másik jelentős különbség a közigazgatásban észlelhető, mintegy 5 százalék a román lakosság javára. De a magyarok alacsonyabb jelenlétét észlelhetjük a szállításban, az energetikában, a bank- és pénzügyi szakmában, valamint az ingatlankereskedelemben.

A falusi foglalkoztatottak aránya mintegy három százalékkal alacsonyabb a városiakénál (a városiaké 37,42%, a falusiaké 34,46%). Egy másik jelentős eltérés a mezőgazdaság tekintetében van, ugyanis az egész foglalkoztatott népesség 57,12 százaléka mezőgazdaságból él, de ez inkább a

román lakosságra érvényes, mert a falusi magyar lakosság körében a mezőgazdaság csak 37,39 százalékot képvisel, a feldolgozó iparban (26,66%), az építkezésben, valamint a kereskedelemben foglalkoztatottak részaránya nagyobb, mint a román lakosság körében. A magyar falusi lakosság körében e három ágazat együtt 40,64%, vagyis a mezőgazdaságnál nagyobb részarányt képvisel.

5. táblázat: *A falusi foglalkoztatott népesség megoszlása gazdasági ágazat és etnikum szerint:*

Ágazat	Falusi összfoglalkoztatott	Román	Magyar
Összes falusi foglalkoztatott	3 531 721 100%	3209999 100%	208 084 100%
Mezőgazdaság	57,12	58,16	37,39
Erdőgazdaság	1,00	0,98	1,07
Halászat	0,10	0,09	0,04
Bányászat	2,00	2,02	2,13
Feldolgozó ipar	13,63	12,85	26,66
Energetika	1,27	1,29	1,27
Építőipar	4,64	4,54	6,21
Kereskedelem	5,11	4,95	7,77
Szálloda, vendéglátás	0,70	0,68	1,19
Szállítás, raktározás	2,44	2,48	2,40
Posta, távközlés	0,71	0,71	0,82
Bank, pénzügy	0,21	0,21	0,30
Ingatlankereskedelem	0,74	0,77	0,54
Közigazgatás	3,52	3,53	3,20
Tanügy	3,10	3,07	4,29
Egészségügy	2,12	2,11	2,82
Más	1,51	1,46	1,84

Forrás: Recensământul populației și locuințelor, 2002, vol. IV., 708.

Mivel kutatásunk többnyire a falun lakó magyar lakosságra vonatkozott, a továbbiakban a falusi lakosság nemek és etnikumok szerinti megoszlását vizsgáljuk, az egyes gazdasági ágazatokra lebontva.

6. táblázat: *A falusi foglalkoztatott férfiak gazdasági ágazatok és etnikumok szerinti megoszlása:*

Ágazat	Falusi férfi összfoglalkoztatott	Román	Magyar
Összes falusi férfi foglalkoztatott	2 121 812 100%	1920041 100%	127 697 100%
Mezőgazdaság	54,86	55,57	40,56
Erdőgazdaság	1,53	1,52	1,59
Halászat	0,16	0,14	0,05
Bányászat	3,01	3,05	3,22
Feldolgozó ipar	13,27	12,59	24,17
Energetika	1,88	1,93	1,89
Építőipar	7,38	7,23	9,76
Kereskedelem	4,17	4,07	5,52
Szálloda, vendéglátás	0,38	0,38	0,48
Szállítás, raktározás	3,64	3,71	3,47
Posta, távközlés	0,57	0,59	0,47
Bank, pénzügy	0,11	0,11	0,13
Ingatlankereskedelem	0,96	1,00	0,58
Közigazgatás	4,35	4,42	3,54
Tanügy	1,42	1,44	1,60
Egészségügy	0,87	0,87	1,22
Más	1,35	1,30	1,65

Forrás : Recensământul populației și locuințelor, 2002, vol. IV., 71o.

A falusi foglalkoztatott férfiak több mint fele, 54,86%, a mezőgazdaságban dolgozik, a következő jelentős ágazat a feldolgozó ipar (13,27%), a harmadik az építőipar (7,37%). A román és magyar férfi lakosság közötti legfontosabb eltérés a mezőgazdaság vonatkozásában van, ahol a román lakosság 15 százalékkal magasabb részvétele jellemző. A következő különbség a feldolgozó iparban van, itt a magyar falusi férfi lakosság részaránya kétszerese a román lakosáénak (24,17%). Még két százalékkal nagyobb a magyar falusi férfiak jelenléte az építkezésekben, s 1,5 százalékkal nagyobb az arányuk a kereskedelemben.

A falusi női foglalkoztatott népesség ágazati megoszlása a következő:

7. táblázat: *A falusi női foglalkoztatottak ágazati megoszlása etnikum szerint:*

Ágazat	Falusi női összfoglalkoztatott	Román	Magyar
Összes falusi női foglalkoztatott	1 409 909 100%	1289958 100%	80 387 100%
Mezőgazdaság	60,53	62,01	32,34
Erdőgazdaság	0,20	0,20	0,23
Halászat	0,01	0,01	0,01
Bányászat	0,47	0,48	0,38
Feldolgozó ipar	14,16	13,25	30,61
Energetika	0,34	0,35	0,28
Építőipar	0,54	0,54	0,58
Kereskedelem	6,51	6,27	11,35
Szálloda, vendéglátás	1,18	1,12	2,32
Szállítás, raktározás	0,64	0,65	0,68
Posta, távközlés	0,91	0,89	1,37
Bank, pénzügy	0,36	0,36	0,57
Ingatlankereskedelem	0,42	0,42	0,49
Közigazgatás	2,28	2,22	2,62
Tanügy	5,62	5,50	8,55
Egészségügy	3,97	3,95	5,37
Más	1,74	1,70	2,13

Forrás: Recensământul populației și locuințelor, 2002, vol. IV., 712.

A falusi nők több mint 60%-a a mezőgazdaságban dolgozik, 14,16% a feldolgozó iparban, a harmadik ágazat a kereskedelem (6,51%). Az etnikumokat összehasonlítva: a román nők 62%-a a mezőgazdaságban, 13,25%-a a feldolgozó iparban, a harmadik ágazat a kereskedelem (6,27%). Ezzel a sorrenddel szemben a magyar nőknél az első helyen a mezőgazdaság áll, de csak 32,34 százalékkal, a következő a feldolgozó ipar 30,61 százalékkal, a harmadik a kereskedelem (11,35%), a negyedik a tanügy (8,55%). Vagyis a mezőgazdaságon kívüli ágazatok túlsúlya a jellemző (62,22%).

A népszámlálás egy második foglalkozási csoportosítást is közlétesz, etnikai, nemek és település szerinti felbontásban, ami a mi elemzésünk szempontjából igen fontos.

Vizsgáljuk meg tehát ezt a második foglalkozási csoportosítást.

8. táblázat: *A foglalkoztatott népesség foglalkozás és etnikum szerint:*

Foglalkozás	Összfoglalkoztatott	Román	Magyar
Összfoglalkoztatottak	7 811 733 100%	7137231 100%	481 992 100%
Törvényhozás, vezető	4,34	4,30	3,83
Szakember, értelmiségi, tudományos kutató	9,05	9,32	6,65
Technikus, mester	10,48	10,62	10,60
Irodai dolgozó	5,03	5,11	4,95
Szolgáltatási és kereskedelmi dolgozó	8,80	8,77	10,32
Mezőgazdasági dolgozó és szakkáder	25,06	25,51	14,86
Kézműves és szakmunkás	19,50	19,11	27,09
Operatőr és ipari szakember	9,89	9,79	12,78
Szakképzetlen munkás	7,26	6,89	8,25
Haderő	0,52	0,52	0,62
Nem válaszol	0,01	0,01	0,006

Forrás: Recensământul populației și locuințelor, 2002, vol. IV., 684

A román és magyar népesség között a legjelentősebb különbség a vezető és értelmiségi pályákon látható, a mezőgazdasági dolgozó és szakkáderek, valamint az ipari szakmunkás és kézművesség területén. E tendenciák a két nem együttes átlagában állapíthatók meg.

Ugyanezen foglalkozási kategóriákat elemezzük nemekre lebontva:

9. táblázat: A foglalkoztatott férfiak foglalkozás és etnikum szerint:

Foglalkozás	Férfi összfoglalkoztatott	Román	Magyar
Összes férfi foglalkoztatott	4 355 309 100%	3961774 100%	269 016 100%
Törvényhozó, vezető	5,17	5,07	4,74
Értelmiségi	8,02	8,27	5,97
Technikus, mester	6,68	6,83	5,93
Irodai dolgozó	3,02	3,10	2,59
Szolgáltatás, kereskedelem	5,68	5,7	5,14
Mezőgazdasági dolgozó és szakkáder	25,35	25,69	17,29
Kézműves és szakmunkás	25,50	25,04	35,32
Operatőr és ipari szakember	12,29	2,36	113,67
Szakképzetlen munkás	7,29	6,86	8,19
Haderő	0,94	0,94	1,11
Nem válaszol	0,01	0,01	0,00

Forrás: Recensământul populației și locuințelor, 2002, vol. IV., 684

A férfiak körében a vezető státusban nincs jelentős eltérés a román és magyar népesség között, viszont a diplomás értelmiség esetében jelentősebb az eltérés, még nagyobb a szakképesített mezőgazdasági, valamint a kézműves- és szakmunkásállag esetében.

Ugyanazon kategóriákat vizsgáljuk meg a nők esetében is:

10. táblázat: Foglalkoztatott nők foglalkozás és etnikum szerint:

Foglalkozás	Női összfoglalkoztatott	Román	Magyar
Összes női foglalkoztatott	3 456 424 100%	3175457 100%	212 976 100%
Törvényhozó, vezető	3,30	3,34	2,68
Értelmiségi	10,35	10,63	7,50
Technikus, mester	15,28	15,34	16,50
Irodai dolgozó	7,55	7,61	7,94
Szolgáltatás, kereskedelem	12,73	12,52	16,86
Mezőgazdasági dolgozó és szakkáder	24,70	25,28	11,78
Kézműves, szakmunkás	11,95	9,39	13,21
Operatőr és ipari szakember	6,85	6,58	9,24
Szakképzetlen munkás	7,22	6,93	6,95
Haderő	0,01	0,01	0,01
Nem válaszol	0,01	0,01	0,01

Forrás: Recensământul populației și locuințelor, 2002, vol. IV., 684

Az egyik meghökkentő adat, hogy az értelmiségi nők részaránya 2,3%-kal nagyobb, mint a férfiaké, a román nők nagyobb részaránya a román férfiakkal szemben 2,36%, míg a magyar nők előnye a magyar férfiakkal szemben 1,53 százalékos. A román nők részaránya tehát az értelmiségi pályán a legmagasabb. Figyelemre méltó viszont a mezőgazdasági szakterületen a román nők 13 százalékos túlsúlya a magyar nőkkel szemben, az ipari szakmunka területén viszont a magyar nők vannak nagyobb arányban, illetve a szolgáltatásban és a kereskedelemben (4,30%-kal több).

Folytatva a foglalkozások elemzését településtípusonként:

11. táblázat: Városi foglalkoztatottak foglalkozás és etnikum szerint:

Foglalkozás	Városi összfoglalkoztatott	Román	Magyar
Összes városi foglalkoztatott	4 280 012 100%	3927 232 100%	273 908 100%
Törvényhozó, vezető	6,70	6,61	5,47
Értelmiségi	14,72	15,14	9,73
Technikus, mester	15,22	15,40	14,25
Irodai dolgozó	7,28	7,40	6,48
Szolgáltatás, kereskedelem	11,69	11,67	12,33
Mezőgazdasági dolgozó és szakember	1,95	1,91	1,60
Kézműves, szakmunkás	23,38	23,11	28,59
Operatőr és ipari szakember	11,79	11,69	14,12
Szakképzetlen munkás	6,80	6,59	6,96
Haderő	0,40	0,40	0,43
Nem válaszol	0,02	0,02	0,02

Törölt: Összes városi

Forrás: Recensământul populației și locuințelor, 2002, vol. IV., 688

A magyar városi foglalkoztatottak hátrányos helyzetűek az értelmiségi pályán a román lakossággal szemben (5,41%-kal kevesebb), viszont az ipari szakmunkás és kézművesség területén részarányuk magasabb.

Ugyanazon foglalkozási kategóriákat hasonlítsuk össze nemenként is, hiszen már eddig is láttuk, hogy a nemi hovatartozás jelentősen befolyásolja a foglalkozási csoportok nagyságát.

12. táblázat: Városi férfi foglalkoztatottak foglalkozás és etnikai megoszlás szerint:

Foglalkozás	Városi férfi összfoglalkoztatott	Román	Magyar
Összes városi férfi foglalkoztatott	2 233 497 100%	2 041 733 100%	141 319 100%
Törvényhozó, vezető	8,37	8,16	7,23
Értelmiségi	13,83	14,23	9,35
Technikus, mester	10,19	10,38	8,79
Irodai dolgozó	4,41	4,52	3,59
Szolgáltatás, kereskedelem	7,93	8,03	6,78
Mezőgazdasági dolgozó és szakkáder	2,27	2,20	2,18
Kézműves, szakmunkás	31,37	31,03	39,42
Operatőr és ipari szakember	14,62	14,70	15,30
Szakképzetlen munkás	6,16	5,90	6,48
Haderő	0,77	0,77	0,83
Nem válaszol	0,02	0,01	0,00

Törölt: es

Törölt: városi férfi

Forrás: Recensământul populației și locuințelor, 2002, vol. IV. 688.

A vezető pozíció tekintetében a magyar városi férfiak 1%-os hátránya nem jelentős, viszont az értelmiségi pályán már közel 5% hátrány állapítható meg. A jelentősebb magyar foglalkozási csoport a kézműves és szakmunkás rétegben mintegy 8%-kal nagyobb csoportot képez.

A városi foglalkoztatottak másik csoportját a nők képezik.

13. táblázat: *Városi női foglalkoztatottak foglalkozás és etnikai hovatartozás szerint:*

Foglalkozás	Városi női összfoglalkoztatott	Román	Magyar
Összes városi női foglalkoztatott	2 046 515 100%	1885 499 100%	132 589 100%
Törvényhozó, vezető	4,89	4,93	3,59
Értelmiségi	15,70	16,12	10,13
Technikus, mester	20,7	20,8	20,07
Irodai dolgozó	10,40	10,51	9,57
Szolgáltatás, kereskedelem	15	15,61	18,24
Mezőgazdasági dolgozó és szakkáder	1,60	1,60	0,99
Kézműves, szakmunkás	14,65	14,54	17,04
Operatőr és ipari szakember	8,70	8,44	12,86
Szakképzetlen munkás	7,48	7,32	7,48
Haderő	0,003	0,003	0,004

Forrás: Recensământul populației și locuințelor, 2002, vol. IV. 690.

A nők általában hátrányos helyzetben vannak a vezetői állások tekintetében, viszont az értelmiségi pályákon a nők, még a magyar nők is, jobban képviseltek, mint a férfiak. Természetesen ebben az arányban nem zárható ki valamilyen besorolási tévedés sem. A magyar nők a szolgáltatások, kereskedelem, kézműves és szakmunkás pályákon vannak román társnőiknél magasabb arányban, ezek a pályák fejezik ki a reális társadalmi lehetőségeket.

A továbbiakban vizsgáljuk meg a falusi foglalkozási csoportokat.

14. táblázat: *A falusi foglalkoztatott lakosság foglalkozás és etnikum szerint:*

Foglalkozás	Falusi összfoglalkoztatott	Román	Magyar
Összes falusi foglalkoztatott	3 531 721 100%	3209999 100%	208 084 100%
Törvényhozó, vezető	1,49	1,48	1,67
Értelmiségi	2,18	2,19	2,59
Technikus, mester	4,74	4,76	5,81
Irodai dolgozó	2,30	2,30	2,94
Szolgáltatás, kereskedelem	5,30	5,22	7,68
Mezőgazdasági dolgozó és szakkáder	53,06	54,38	32,30
Kézműves, szakmunkás	14,81	14,21	25,11
Operatőr és ipari szakember	7,58	7,46	11,03
Szakképzetlen munkás	7,82	7,21	9,95
Haderő	0,67	0,67	0,87
Nem válaszol	0,01	0,01	0,05

Forrás: Recensământul populației și locuințelor, 2002, vol. IV., 692.

Látható, hogy a falusi lakosság több mint felét a mezőgazdaság foglalkoztatja, a magyar lakosnál viszont ez nem jellemző, több mint 20 százalék eltérés van e tekintetben az etnikumok között. Ugyanakkor a kézműves és szakmunkás kategóriában több mint 10 százalék többlet van a magyar lakosság javára. Igen jelentős a falusi környezetben a vezető és értelmiségi alacsony aránya, ami a falu és város közötti strukturális és intézményi különbséget takarja.

A falusi foglalkoztatottak összetételét tovább vizsgálva, térjünk rá a nemek szerinti elemzésre.

15. táblázat: *A falusi férfi foglalkoztatott lakosság foglalkozás és etnikum szerint:*

Foglalkozás	Falusi férfi összfoglalkoztatott	Román	Magyar
Összes falusi férfi foglalkoztatott	2 121 812 100%	1920041 100%	127 697 100%
Törvényhozó, vezető	1,80	1,80	1,98
Értelmiségi	1,91	1,91	2,22
Technikus, mester	2,98	3,05	2,78
Irodai dolgozó	1,56	1,60	0,09
Szolgáltatás, kereskedelem	3,32	3,37	3,32
Mezőgazdasági dolgozó és szakkáder	49,63	50,67	34,02
Kézműves, szakmunkás	19,31	18,65	30,77
Operatőr és ipari szakember	9,84	9,87	11,86
Szakképzetlen munkás	8,47	7,88	10,09
Haderő	1,11	1,11	1,41
Nem válaszol	0,01	0,01	0,01

Forrás: Recensământul populației și locuințelor, 2002, vol. IV., 692

A román falusi férfiak fele mezőgazdaságban foglalkoztatott, a magyar népesség körében viszont az ipari munka van túlsúlyban, ez eléri a foglalkoztatottak felét.

16. táblázat: Falusi női foglalkoztatottak foglalkozás és etnikum szerint:

Foglalkozás	Női összfoglalkoztatott	Román	Magyar
Összes falusi női foglalkoztatott	1 409 909 100%	289 958 100%	80 387 100%
Törvényhozó, vezető	1,01	1,01	1,17
Értelmiségi	2,59	2,59	3,17
Technikus, mester	7,39	7,30	10,63
Irodai dolgozó	3,41	3,35	5,25
Szolgáltatás, kereskedelem	8,29	7,99	14,59
Mezőgazdaság dolgozó és szakkáder	58,22	59,90	29,57
Kézműves, szakmunkás	8,04	7,59	16,13
Operatőr és ipari szakember	4,57	3,87	9,71
Szakképzetlen munkás	6,82	6,35	9,72
Haderő	0,006	0,06	0,006
Nem válaszol	0,01	0,01	0,01

Forrás: Recensământul populației și locuințelor, 2002, vol.. IV., 694.

Szembetűnő a magyar és román falusi foglalkoztatott női lakosság körében a mintegy 30 százalékos különbség a mezőgazdaság tekintetében, ez a népesség főként az iparban, szolgáltatásban, kereskedelemben tud elhelyezkedni.

Végezetül vizsgáljuk meg Románia felnőtt lakosságát iskolai végzettség és etnikum szerint, hiszen a magyar és román lakosság közötti eltérések forrása a tanulási lehetőség.

17. táblázat: Románia 10 év feletti népessége iskolai végzettség és etnikum szerint:

Iskolai végzettség	Népesség 10 éves kor felett	Román	Magyar
Össznépesség	19 434 788 100%	17 435 353 100%	1 305 699 100%
Egyetem	7,07	7,34	4,91
Posztliceális	2,96	3,04	2,89
Középfok	64,27	64,64	70,89
Alapfok	20,06	19,88	17,62
Nem iskolázott	5,57	5,01	3,61
Nem válaszol	0,06	0,05	0,05

Forrás Recensământul populației și locuințelor, 2002, vol.. IV., 516

Megállapítható, hogy a felsőfokú diplomások részaránya 2,43%-kal kisebb a magyar népességben, viszont középfokon 6%-kal magasabb a magyar képzettség, de észlelhető az analfabetizmus 1,4%-os, valamint az alapfok szinte 2%-os különbsége a két etnikum között.

Demográfiai folyamatok

Az utóbbi években előtérbe kerültek a demográfiai elemzések, egyrészt az általános népességcsökkenés miatt, másfelől hosszabb távon ezek a folyamatok igen sok intézmény működését befolyásolják, első sorban a tanügy összes szintjeit. (kevesebb gyermek, fiatal az oktatás minden szintjén kezdve az óvodától, általános iskolán, majd a középiskolán folytatva, végül az egyetemi oktatásban). A népesség csökkenése igen komplex jellegű, sok tényezős folyamatgyüttesek eredménye, ugyanis a kisebbségi lét minden területen az élettér beszűkülését eredményezte.

A népességcsökkenés elemzésére hasonlítottuk össze Románia összes korcsoportjait a román és magyar etnikum viszonylatában. Ez az összehasonlítás szükséges, mert a romániai magyarok a román lakosság környezetében élnek, és látnunk kell, hogy mi történik a román lakosság és annak környékén.

Az egyes népességi korcsoportok abszolút és viszonyszámai a 2002-es
népszámlálás alapján

Korcsoportok	Román etnikum		Magyar etnikum	
	Abszolút szám	%	Abszolút szám	%
Teljes népesség	19.399.597	100	1.431.807	100
0- 4 év	954.604	4,92	62.122	4,33
5- 9	1.009.640	5,20	63.986	4,46
10- 14	1.397.736	7,20	88.636	6,19
15- 19	1.462.247	7,53	93.901	6,55
20- 24	1.552.496	8,00	108.109	7,55
25-29	1.509.772	7,78	109.411	7,64
30-34	1.742.029	8,97	119.569	8,35
35-39	1.059.968	5,46	74.661	5,21
40-44	1.299.727	6,69	89.241	6,23
45- 49	1.432.446	7,38	109.390	7,63
50-54	1.275.894	6,57	99.288	6,93
55-59	931.526	4,80	92.527	6,46
60-64	1.026.133	5,28	88.190	6,15
65-69	988.472	5,09	77.547	5,41
70-74	806.122	4,15	67.786	4,73
75-	950.785	4,90	87.443	6,10

Recensământul Populației, 2002, INS, vol I, 716 p.

